

Dr Kazimierz J. Pawelec
adwokat, Okręgowa Rada Adwokacka w Warszawie
adiunkt w Instytucie Nauk o Bezpieczeństwie
Uniwersytet w Siedlcach
ORCID: 0000-0001-8669-0249

CZY UCIECZKĘ PRZED POLICYJNĄ KONTROLĄ MOŻNA PRZEWIDZIEĆ? CYBERBEZPIECZEŃSTWO W SYSTEMIE ZAPEWNIENIA BEZPIECZEŃSTWA

Streszczenie

Przytoczone w publikacji rozważania są szczególnie ważne dla praktyki albowiem wielokrotnie podczas podejmowania pościgów za kierującymi zmierzającymi do uniknięcia kontroli nie są dochowane przesłanki określające stronę przedmiotową osób zmierzających do przeprowadzenia wskazanej kontroli. Powyższe może wynikać zarówno z błędnej techniki legislacyjnej występującej z art. 198b Kodeksu karnego, jak również podnoszących w doktrynie wątpliwości odnoszących się do jego zgodności z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej. Przytoczony wyrok Sądu Najwyższego przedkłada precyzyjną i czytelną wykładnię obowiązującego, kontrowersyjnego przepisu kładąc nacisk na obowiązki podejmujących kontrolę funkcjonariuszy policji. Skłania jednak do dalszych refleksji związanych z ewentualną możliwością przewidzenia prawdopodobieństwa ewentualnej ucieczki. Współcześnie, przy wykorzystaniu algorytmów, jak też sztucznej inteligencji może okazać się to możliwe.

Słowa kluczowe: Ucieczka przed policyjną kontrolą, strona przedmiotowa zachowań kontrolujących, podstawy podjęcia zatrzymania, zastosowanie środków, przypisania przymusu, podejrzenie naruszenia zasad bezpieczeństwa ruchu, brak podstaw do przypisania popełnienia przestępstwa ucieczki przed policyjną kontrolą, przewidywalność ucieczki, cyberbezpieczeństwo i jego zastosowanie w eliminacji zagrożeń w ruchu drogowym

Zacznijmy od przykładu, którym może być wyrok Sądu Najwyższego z 22 października 2024r., III KK 294/24, Lex nr 3773797. Sąd Najwyższy po rozpoznaniu kasacji Rzecznika Praw Obywatelskich wniesioną na korzyść skazanego sformułował następującą tezę:

„Jednym ze znamion typu opisanego w art. 178b k.k. jest to, by osoba uprawniona do kontroli ruchu drogowego, która wydała polecenie zatrzymania pojazdu mechanicznego, poruszała się pojazdem lub znajdowała się w statku wodnym lub powietrznym. Innymi słowy, przepis ten wyłącza z zakresu hipotezy normy sankcjonującej m.in. funkcjonariusza znajdującego się obok albo wewnątrz zaparkowanego pojazdu”.

Orzeczenie to jest szczególnie istotne dla praktyki albowiem wokół interpretacji art. 178b k.k. narosło szereg nieporozumień. Zaprezentowany przez Sąd Najwyższy pogląd zasługuje na pełną aprobatę, mimo tego, iż tylko

zasygnalizował, że sama konstrukcja wymienionego występku, choć w praktyce również ujawniającego kierujących nie respektujących zakazu kierowania pojazdami mechanicznymi, co aktualnie budzi szczególne zainteresowanie, nasuwa poważne wątpliwości konstytucyjne, w tym zasady nullum crimen sine lege (art. 42 ust. 1 Konstytucji RP)¹.

Przypomnijmy, że art. 178b k.k. zaczął obowiązywać od czerwca 2017r. Przez twórców został nazwany „ucieczką przed policyjnym pościgiem”, który jest prowadzony przez osobę uprawnioną do kontroli ruchu drogowego. Umieszczony został w rozdziale XXI Kodeksu karnego, chociaż jego charakter pasowałby raczej do rozdziału penalizującego przestępstwa przeciwko porządkowi. Jest on niezwykle rozwlekkle zredagowany, zawiera różne treści, adresowane do zupełnie innych podmiotów. Razi przy tym blankietowością, dając organom władzy publicznej możliwości dowolnego i swobodnego manipulowania jego treścią oraz dopasowywania jej do różnych zachowań. W treści dyspozycyjnej wskazuje na podmiot przestępstwa, czyli kierującego pojazdem mechanicznym, który musi znajdować się w ruchu. Od strony przedmiotowej określa zachowania sprawcze polegające na zaniechaniu „niezwłocznego zatrzymania pojazdu” oraz kontynuowanie jazdy mimo wydania polecenia przez osobę uprawnioną do kontroli ruchu drogowego. Od strony przedmiotowej zawiera również opis zachowania osoby uprawnionej do kontroli ruchu drogowego, która musi poruszać się pojazdem lub znajdować się przy nim, zaś ów pojazd powinien używać sygnałów świetlnych oraz dźwiękowych umożliwiających jego identyfikację jako uprzywilejowanego. Zredagowana w ten sposób treść art. 178b k.k. już od lat wywołuje spory oraz nieporozumienia, w tym trudności interpretacyjne, gdyż nie usunęła ich ogólnikowa wykładnia przedłożona przez projektodawców².

W dalszej części uzasadnienia projektu znajdujemy tłumaczenia wskazujące na różnice między występką z art. 178b k.k. a wykroczeniem z art. 92 § 1 k.w. Różnica między występką z art. 178b k.k. a wskazanym wykroczeniem ma zatem polegać na tym, że uprawniony do kontroli ruchu drogowego (również wodnego i powietrznego) będzie poruszał się pojazdem oznakowanym sygnałami świetlnymi i dźwiękowymi, a zobowiązany do niezwłocznego zatrzymania pojazdu mechanicznego także będzie znajdował się w ruchu i pomimo odbieranych sygnałów będzie kontynuował jazdę, która zostanie potraktowana jako ucieczka przed kontrolą uprawnionej służby. Projektodawcy posłużyli się zatem dość mętną argumentacją wprowadzonej nowelizacji Kodeksu karnego. Nie jest zatem

¹ Patrz: D. Szeleszczuk, [w:] Kodeks karny. Część szczególna, t. II, M. Królikowski [red.], Komentarz do art. 178b k.k. oraz cytowana literatura, Warszawa 2023; por. K. J. Pawelec, Zarys metodyki pracy obrońcy i pełnomocnika w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych, Warszawa 2021, s. 67-69 wraz z literaturą i orzecznictwem.

² Szerzej: K. J. Pawelec, Bezpieczeństwo i ryzyko w ruchu drogowym, Warszawa 2019, s. 56-59 oraz podane tam orzecznictwo i literatura; K. J. Pawelec, [w:] Opiniowanie w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych, K. J. Pawelec, P. Krzemień [red.], s. 66-70 wraz z literaturą i orzecznictwem, Warszawa 2023.

przekonywującym pogląd M. Budyń-Kulik³, że rodzajowym przedmiotem ochrony bezpieczeństwa w komunikacji jest usankcjonowanie możliwości przeprowadzenia kontroli, co wprost wynika z treści art. 5 ust. 1 p.r.d. Jednak autorka obiektywnie przyznała, że indywidualnym przedmiotem ochrony jest raczej porządek publiczny. Dlatego też występki z art. 178b k.k. określiła jako polegający na narażeniu na niebezpieczeństwo abstrakcyjne, co należałoby uznać jako pogląd zbyt daleko idący (chyba, że uwzględni się również sposób przeprowadzania pościgu). Autorka nie uwzględniła, że określone w Prawie o ruchu drogowym zasady bezpieczeństwa czy też szczegółowe przepisy dotyczą m.in. kierujących na drogach publicznych, w strefach zamieszkania, strefach ruchu bądź innych drogach uznanych za takie, na których obowiązywały przepisy Prawa o ruchu drogowym. Tym samym można stwierdzić, że czyn stypizowany w art. 178b k.k. dotyczy wyłącznie tych miejsc, które zostały wskazane w art. 177 k.k.⁴

Przepis art. 178b k.k., chociaż umieszczony został w rozdziale XXI Kodeksu karnego, wcale nie musi stać na straży bezpieczeństwa ruchu drogowego w stopniu porównywalnym do innych czynów wymienionych we wskazanym rozdziale, zwłaszcza art. 173 k.k. 174, kk, 177 k.k., 178 k.k., 178a § 1 k.k. art. 179 k.k. czy art. 189 k.k. Jego sprawca może z punktu widzenia zasad bezpieczeństwa oraz obranej taktyki jazdy nie wywoływać żadnego niebezpieczeństwa, poza formalnym naruszeniem, np. przepisów o ograniczeniu prędkości jazdy czy też, ostatnio „modnej” dyrektywy art. 180a k.k. Zwrócić należy jednak uwagę, że art. 178b k.k. nie może być traktowany jako zbliżony do art. 180a k.k. Uznanie go za delictum proprium nie znajduje jakiegokolwiek uzasadnienia. Jest on raczej zbliżony do treści art. 178 k.k. w zakresie treści wskazanego wcześniej występkę tzw. ucieczki z miejsca czynów określonych w art. 173 k.k., 174 k.k. lub art. 177 k.k.⁵

Przechodząc do skrótowego omówienia stanu faktycznego sprawy, po rozpoznaniu której Sąd Najwyższy wydał rozstrzygnięcie, to zainicjował je wyrok Sądu Rejonowego oraz Sądu Okręgowego uznającego winę G. C. oraz skazanego m.in. za popełnienie przestępstwa z art. 178b k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. za co wymierzono mu karę grzywny oraz środek karny zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych. Powyższe oznaczało, że apelacja obrońcy G. C. nie została uwzględniona, a sąd odwoławczy w pełni podzielił zapatrywania sądu pierwszej instancji. Sady przyjęły, że funkcjonariusz policji wydał polecenie zatrzymania samochodu kierowanego przez G. C. Policjant znajdował się poza pojazdem, jak również posługiwał się wyłącznie tarczą sygnalizacyjną. Późniejszy oskarżony nie zatrzymał samochodu pomimo dawanych mu sygnałów. Jego zachowanie spowodowało, że policjanci podjęli pościg za G. C., którego jednak nie udało się

³ M. Budyń-Kulik, [w:] Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, M. Mozgawa [red.], Lex 2024, art. 178b.

⁴ Patrz: B. Grzegorz, [w:] Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117-211a, W. Wróbel [red.], A. Zoll, t. 2, cz. I, art. 178b, Warszawa 2017; K. J. Pawelec, Kontrowersje wokół przestępstwa ucieczki przed policyjnym pościgiem – art. 178b Kodeksu karnego. Artykuł polemiczny, „Paragraf na drodze” 2019, nr 1, s. 5-9.

⁵ Szerzej: K. J. Pawelec, Zarys metodyki pracy obrońcy i pełnomocnika w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych, Warszawa 2021, s. 68-69 oraz podana literatura.

zatrzymać. Doszło do tego później. Z uzasadnienia Sądu Rejonowego wynikało jedynie, że na polecenie zatrzymania oskarżony nie zareagował i kontynuował jazdę. Z kolei oskarżony, podobnie jak pasażer samochodu, podali, iż nie dostrzegli policyjnego sygnału nakazującego zatrzymanie samochodu do kontroli, czemu sąd nie dał wiary.

Wyrok Sądu Okręgowego został zaskarżony kasacją na korzyść skazanego przez Rzecznika Praw Obywatelskich, który nadzwyczajny środek odwoławczy oparł na treści art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 440 k.p.k., gdyż jego zdaniem utrzymanie w mocy wyroku Sądu Rejonowego było rażąco niesprawiedliwe. O rażącej niesprawiedliwości świadczyły uchybienia sądu odwoławczego, których waga i charakter czyniły orzeczenie niesprawiedliwym, i to w stopniu znacznym. Rzecznik Praw Obywatelskich podkreślił, że rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji dotknięte było tego rodzaju uchybieniem, które nakazywało, zgodnie z treścią art. 440 k.p.k., wykroczyć poza granice zaskarżenia oraz postawionych przez obrońcę zarzutów apelacyjnych. Sąd Rejonowy całkowicie bezpodstawnie przyjął, że skazany zrealizował znamiona występkę z art. 178b k.k. Natomiast jednym ze znamion wskazanego przestępstwa było, aby osoba uprawniona do kontroli ruchu drogowego, która wydała polecenie zatrzymania pojazdu mechanicznego „poruszała się pojazdem lub znajdowała się na statku wodnym lub powietrznym”. Samo zaś podjęcie pościgu w celu zatrzymania niewątpliwie należało do środków przymusu bezpośredniego określonego w art. 31 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej z 24 maja 2013r. (Dz. U. 2017, poz. 1120 z późn. zm.)⁶.

Przepis art. 178b k.k. wyłącza bowiem z zakresu normy sankcyjnej m.in. funkcjonariusza znajdującego się obok albo wewnątrz zaparkowanego pojazdu. Nadto, polecenie zatrzymania pojazdu ma nastąpić „przy użyciu sygnałów dźwiękowych i świetlnych”⁷.

I dalej, z treści uzasadnienia Sądu Rejonowego, które bezkrytycznie zaakceptował sąd odwoławczy, wynikało, że sąd ten całkowicie pominął kwestię realizacji znamion czynu z art. 178b k.k.. Ograniczył się wyłącznie do wskazania „polecenia zatrzymania się” wydanego przez osobę uprawnioną, braku zatrzymania się sprawcy i kontynuowania przez niego jazdy, jak również jego strony podmiotowej. Powyższe stanowiło poważne uchybienie, które determinowało uwzględnienie kasacji oraz uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi odwoławczemu do ponownego rozpoznania.

Co jednak bardzo istotne i godne rozważenia, czy jesteśmy w stanie wypracować algorytm, który wskazywałby potencjalnego „uciekiniera” przed policyjną kontrolą?. Nie sposób nie zauważyć, że w dobie powszechnego monitorowania, jak również wyposażania pojazdów mechanicznych w systemy monitorujące, organy państwa, jak też np. firmy ubezpieczeniowe, obserwują zachowania kierujących i dostarczają te dane algorytmom, które w oparciu o te

⁶ Szerzej: I. Tuleya [w:] Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Komentarz, M. Karpiuk, K. J. Pawelec [red.], Olsztyn 2019, s. 139-149 oraz podana literatura i orzecznictwo.

⁷ Por. G. Bogdan, [w:] Kodeks karny. Część szczególna, t. II, Komentarz do art. 117-211a, teza 6 do art. 178b k.k., W. Wróbel, A. Zoll [red.], Warszawa 2017.

dane są w stanie określić, których kierowców może ogarnąć tzw. furia drogowa, którzy skłonni są do agresji, jaki stan zdrowia może stwarzać zagrożenia czy też, którzy będą skłonni do ucieczki przed policyjną kontrolą. S. Zubowff nazwała ten system, nie dotyczący tylko zmotoryzowanych, „kapitalizmem inwigilacji”⁸.

Oczywiście, system powszechnej inwigilacji niesie ze sobą szereg niebezpieczeństw związanych nie tylko z powodu omylności komputerów, naruszenia prywatności, wszelkich tajemnic i in. do czego zmierzają systemy totalitarne. Jednak nie sposób ukryć, że algorytmy mogą pomagać w wykrywaniu szeregu przestępstw czy niebezpieczeństw grożących ze strony kierujących⁹.

Niewątpliwie wskazane algorytmy mogą być szczególnie przydatne, i to w niedalekiej przyszłości, kiedy to ruch drogowy zasadniczo zostanie opanowany przez pojazdy autonomiczne.

Bibliografia

Bcngio Y., i in, Managinig AI Risk in an Era of Rapid Progress [w:] Y.N. Harari [red.], Nexus. Krótka historia informacji, Warszawa 2024.

Bogdan G., [w:] Kodeks karny. Część szczególna, t. II, Komentarz do art. 117-211a, teza 6 do art. 178b k.k., W. Wróbel, A. Zoll [red.], Warszawa 2017.

Budyń-Kulik M., [w:] Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, M. Mozgawa [red.], Lex 2024, art. 178b.

Grzegorz B., [w:] Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117-211a, W. Wróbel, A. Zoll [red.], t. 2, cz. I, Warszawa 2017.

Pawelec K. J., [w:] Opiniowanie w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych, K. J. Pawelec, P. Krzemień [red.], Warszawa 2023.

Pawelec K. J., Bezpieczeństwo i ryzyko w ruchu drogowym, Warszawa 2019.

Pawelec K. J., Kontrowersje wokół przestępstwa ucieczki przed policyjnym pościgiem – art. 178b Kodeksu karnego. Artykuł polemiczny, „Paragraf na drodze” 2019, nr 1.

Pawelec K. J., Zarys metodyki pracy obrońcy i pełnomocnika w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych, Warszawa 2021.

Szeleszczuk D., [w:] Kodeks karny. Część szczególna, t. II, M. Królikowski [red.], Komentarz do art. 178b k.k., Warszawa 2023.

Tuleya I., [w:] Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Komentarz, M. Karpiuk, K. J. Pawelec [red.], Olsztyn 2019.

⁸ Y. Bcngio i in, Managinig AI Risk in an Era of Rapid Progress [w:] Y.N. Harari [red.], Nexus. Krótka historia informacji, Warszawa 2024, s. 312.

⁹ Y. Bcngio i in, Managinig..., s. 313.

CAN ESCAPE FROM POLICE CONTROL BE PREDICTABLE?

CYBERSECURITY IN THE SECURITY SYSTEM

Abstract

The considerations cited in the publication are particularly important for practice because often when pursuing drivers who want to avoid control, the premises defining the objective party of the persons who want to carry out the indicated control are not met. The above may result from both the incorrect legislative technique of the offence under Article 198b of the Penal Code, and doubts raised in the doctrine regarding its compliance with the Constitution of the Republic of Poland. The cited judgment of the Supreme Court presents a precise and clear interpretation of the applicable and controversial provision, emphasising the obligations of police officers undertaking control. However, it encourages further reflections related to the possible possibility of predicting the probability of a potential escape. Nowadays, with the use of algorithms and artificial intelligence, this may become possible.

Keywords: Escape from police control, the objective side of control behaviours, grounds for making an arrest, application of means, attribution of coercion, suspicion of violating traffic safety rules, lack of grounds for attributing a crime to escaping from police control, predictability of escape, cybersecurity and its application in eliminating threats in road traffic.